

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра екології

Дипломна робота
бакалавра

з теми: **«АНАЛІЗ ВПЛИВУ БЕЗПРИТУЛЬНИХ ТВАРИН НА
УРБОЕКОСИСТЕМУ М. КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО»**

Виконала: студентка групи Ecol1-B19,
спеціальності 101 Екологія,
Лужняк Світлана Віталіївна

Керівник: **Федорчук Іван Вікторович**,
к.б.н., доцент

Рецензент: **Любинський Олександр Іванович**,
д.с.-г.н., професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЕЗПРИТУЛЬНИХ ТВАРИН.....	5
1.1. Класифікація безпритульних тварин урбекосистем.....	5
1.2. Популяційна екологія безпритульних тварин урбекосистем.....	9
1.2.1. Характеристика захворювань, які переносяться домашніми тваринами.....	12
1.3. Практика контролю за безпритульними тваринами в містах Європи.....	17
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	22
2.1. Урбанізація та урбоекосистеми.....	22
2.1.1. Характеристика роботи комунальних підприємств та організацій з захисту безпритульних тварин.....	32
2.1.2. Охорона праці в галузі комунального підприємства.....	35
2.2. Організація анкетування та аналіз анкет.....	36
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	38
3.1. Аналіз відносної чисельності безпритульних собак м. Кам'янець-Подільський.....	38
3.2. Кількісні та якісні характеристики домашніх тварин в родинях респондентів міста Кам'янець-Подільський.....	39
3.3. Характеристики безпритульних собак м. Кам'янець-Подільський.....	43
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТОК.....	56

ВСТУП

Актуальність. З кожним роком в Україні все більш актуальною проблема безпритульних тварин. Особливо з огляду на те, що показник нападів безпритульних собак в Україні – 224 потерпілих на 100 тис. осіб – найвищий у Європі [1].

За даними міжнародної організації Animal ID (<https://animal-id.net>), яка почала проводити підрахунок безпритульних тварин, найменша кількість їх у Чернівцях – 438, а найбільша у Миколаєві – 7392 гол. На жаль, у деяких містах України підрахунок ще не проводився, тому назвати точну кількість тварин, які не мають дому, не можна.

Безпритульні тварини – домашні тварини, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини [28].

Безпритульні собаки завдають значну шкоду, нападаючи на представників дикої фауни, несуть загрозу для здоров'я людей, травмуючи їх, а також розповсюджуючи заразні хвороби. Таким чином, проблема великої кількості безпритульних тварин має місце та не вирішена на сьогодні, що призводить до хвороб та загибелі самих тварин. Разом з тим, велика кількість безпритульних тварин м. Кам'янець-Подільський погіршує санітарно-епідеміологічний та епізоотичний стан, сприяє розповсюдженню сказу та інших хвороб, створює інші проблеми для мешканців міста.

Тому головною *метою даної роботи* був аналіз поширення хвороб безпритульними тварин та їх вплив на якість урбоєкосистеми.

Об'єкт дослідження: популяції безпритульних тварин на вулицях міста, та їх вплив на здоров'я людини

Предмет дослідження: безпритульні тварини міста Кам'янця-Подільського.

Для вирішення цієї мети перед нами були поставлені наступні завдання:

1. Порівняти основні класифікації безпритульних тварин урбоекосистем.
2. Визначити відносну кількість безпритульних тварин на вулицях міста Кам'янець-Подільський.
3. Визначити причини та вплив людини на збільшення популяцій безпритульних тварин на вулицях міста Кам'янець-Подільського.
4. Аналіз впливу безпритульних тварин на здоров'я людини.

Практичне значення. Отримані результати можуть бути використані органами місцевого самоврядування для оцінювання потенційної загрози та розробки заходів щодо попередження негативного впливу безпритульних тварин, та якість життя суспільства у місті Кам'янець-Подільський.

Структура роботи: дипломна робота викладена на 58 сторінках машинописного тексту та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 44 найменувань.

ВИСНОВКИ

1.Провівши аналіз літератури за терміном «безпритульних тварин», що мешкають у містах, дійшли висновку, що тварин можна розділити на дві основні групи: *первинно-безпритульні* та *вторинно-безпритульні*, їх головна відмінність полягає в тому, як саме вони стали безпритульними.

- *Первинно-безпритульні*. Відносяться до кількох соціально-екологічних типів: напіввільних власницьких, напівздичавілих та здичавілих. *Первинно-безпритульні* тварини — це собаки, що жили «на вулиці» впродовж тисячоліть і не піддавалися цілеспрямованому відбору.

- *Вторинно-безпритульні*. Переважно характерні для промислово розвинених країн. На відміну від *первинно-безпритульних* їхні предки були власницькими і пройшли певний цілеспрямований відбір (найчастіше — були породистими тваринами). *Вторинно-безпритульні* — нащадки як безпородних власницьких тварин (коли їх предки були сторожами, мисливцями і компаньйонами людини) та породистих тварин.

Ці тварини в спільності своїй утворили складну, саморегульовану систему-популяцію, найменшою ланкою якої є зграя. За сторіччя популяція виробила природні механізми боротьби за своє існування із зовнішнім світом: конкурентами, хворобами. Без урахування цієї обставини неможливо впливати на процеси, що відбуваються при взаємодії популяцій тварин та людського суспільства.

2. Щільність безпритульних собак у різних районах м. Кам'янець-Подільського коливалась від 0 до 58 ос./год. Та в середньому (по всіх точках спостереження) складала 22,3 ос./год., тобто, на вулицях м. Кам'янець-Подільський в середньому кожні три хвилини можна зустрітися із безпритульним собакою. Отже ми можемо сказати, що безпритульні тварини несуть загрозливі наслідки, враховуючи їх кількість, небезпека на вулицях міста Кам'янець-Подільський є досить великою. Небезпека надходить і для екології міста, адже безпритульні тварини несуть із собою велику кількість

відходів, які вони разносять по місту, та забруднюють території вулиць, парків, скверів своїми випорожненнями, що у свої чергу також несуть загрозу для здоров'я людини.

3. Дослідження показують, що кормові ресурси, які доступні для безпритульних собак, розподілені в місті відносно рівномірно, причому іноді знаходяться в надлишку, а інші більш сильні дикі хижаки, здатні обмежити їх чисельність або конкурувати за територію та корм, практично відсутні. Ні бездомні коти, ні ворони та чайки не здатні серйозно конкурувати з безпритульними собаками.

Таким чином, в якості діючих факторів на популяцію безпритульних собак залишаються лише топографічні особливості, клімат, вплив людини. Причому в міській екосистемі (на відміну від природних умов) переважним фактором стає як прямий, так і непрямий вплив людини. Прямий вплив полягає в регулярному збільшенні кількості безпритульних тварин своїми діями (залишанням домашніх тварин), а також в епізодичному відлову найбільш проблемних особин та/або зграй за скаргами громадян. Непрямий вплив людини проявляється в загибелі безпритульних тварин, шляхом їх зачищення комунальними підприємствами.

20 респондентів з 28 (71,4%) у якості дієвого способу рішення проблеми із безпритульними тваринами, обрали їх відлов, перетримування в притулку для стерилізації із подальшим випуском на вулиці міста.

За цим методом безпритульні тварини після відлову не знищуються, доставляються до центру (пункт) стерилізації, де тварини стерилізуються, щеплюються від сказу, обробляються від паразитів та випускаються на колишнє місце мешкання. Знищенню, при певних умовах, можуть підлягати лише особливо агресивні тварини, або такі, які є невиліковно хворими.

Отож, щоб вирішити проблему із безпритульними тваринами нам необхідно в першу чергу зареєструвати усіх домашніх тварин, щоб мати можливість контролювати їхнє потомство. Та стерилізувати (в деяких випадках ізолювати) тварин безпритульних. Оскільки основні проблеми

створюють з безпритульними тваринами забудовники та їхні об'єкти, також гаражні кооперативи та приватні підприємства, вирішено внести корективи у їхнє поводження до безпритульних тварин і відповідальне ставлення щодо проблеми, яку вони самі породжують. Також це стосується і домашніх тварин.

4. Здоров'я тварин безпосередньо впливає на безпечність продуктів харчування та здоров'я людей. Це пояснюється тим, що більшість інфекційних та паразитарних захворювань є зоонозами (здатні уражати як тварин, так і людей). Продукти харчування як рослинного, так і тваринного походження можуть містити у собі збудники зоонозів. Міжнародним Епізоотичним Бюро (МЕБ) та Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) введено загальний термін – «єдине здоров'я» – забезпечуючи здоров'я тварин, людина дбає в першу чергу і про своє здоров'я.

Спалахи харчових зоонозів серед населення можуть виникати внаслідок використання харчових продуктів, отриманих від хворих тварин, а також від вторинної контамінації продукції тваринного походження в процесі заготівлі, забою, розбирання туш, холодильного зберігання і виготовлення їжі.

Урбоекосистема, таким чином, являє собою сукупність живих (крім людини) компонентів міста (рослинних, тваринних, мікробних), середовища їх існування та процесів, що відбуваються внаслідок їх взаємодії та взаємодії з іншими компонентами міської геосоціосистеми. Соціальна людина, людська громада і пов'язані з ними виробничі, суспільно-економічні і культурні процеси як прояви суспільної форми руху і соціосистемної організації, безумовно, не є і не можуть бути компонентами урбанізованої екосистеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпритульні тварини — локальна проблема національного масштабу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://svatove.city/blogs/44885/bezpritelni-tvarini-lokalna-problema-nacionalnogo-masshtabu>
2. Міська екосистема // Словник-довідник з екології : навч.-метод. Посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. — Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. — С. 123.
3. Баэр С.А. Церкаріози в урбанізованих екосистемах / С.А.Баэр, М.В. Воронин; Інст паразитології РАН.—М.: Наука, 2007.— 240 с.
4. Безпритульні тварини. Тест на людяність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://podolyanin.com.ua/environment/35569/>
5. Дідух Я.П. Основи біоіндикації / Я. П. Дідух. — К. Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2012.—342 с.
6. Захарчук О.І. Епідеміологічна небезпека паразитарного забруднення токсокарами на Буковині / О.І. Захарчук // Клінічна та експериментальна патологія.—2010.— Том ІХ.— №2 (32).—141–145 С.
7. Жданова О.Б. Паразитозы плотоядных (патогенез, иммуноморфология и диагностика): диссертация на соискание ученой степени доктора биологических наук: 03.00.19 / Жданова Ольга Борисовна; Институт медицинской паразитологии и тропической медицины им. Е.И. Марцинковского. — М. -2007.- 410 с.
8. Кононенко С.В. Ґрунтові безхребетні як біоіндикатори забруднення навколишнього середовища в умовах міста Дніпропетровськ/ С. В. Кононенко, А. Д. Штирц // Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах: Матеріали V Міжнародної наукової конференції. — Дніпропетровськ: Ліра, 2009. — С. 154-155.

9. Методи біоіндикації навколишнього середовища: методичний посібник для практичних занять і самостійної роботи / [укл. Г.П. Андрейко]. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – 30 С.
10. Паразитологія та інвазійні хвороби тварин: підручник / [В.Ф.Галат [та ін.]. – П.: ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2012. – 338 с.
11. Балім Ю., Ковальов С, Малахов М. Динаміка захворюваності домашніх та диких тварин на сказ у Харківській області в 1970-2004 рр. // Ветеринарна медицина України. – 2006. – № 4. – С. 31-32.
12. Зон Г.А. Лямбліоз тварин (Огляд) / Г.А. Зон, Є.В. Ващик // Ветеринарна медицина України. – 2009. – № 1. – С. 9-13.
13. Приходько Ю.О., Луценко Л.І., Собака – носій та джерело гельмінтозної інвазії // Вет. Медицина: Міжвід. Темат. Наук. Зб. – Харків, 2001. – вип. 79., т. 2. – С. 96-100.
14. Дядюшкіна Л.В. Зоопсихологічні аспекти агресивної поведінки безпритульних собак у міських умовах / Л.В.Дядюшкіна, О.Т.Лагутенко, Т.М.Настека // Збірник наукових праць: Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Біологічні дослідження – 2017» (м.Житомир, Житомирський державний університет імені Івана Франка, 14-16 березня 2017 року). – Житомир: ПП «Рута», 2017. – С. 74-76.
15. Жила С. Вовки і дикі собаки: порівняльна екологія, поведінка, менеджмент // Фауна в антропогенному ландшафті / С. Жила. — Луганськ, 2006. — 80 с.
16. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» - режим доступу: www.yurfact.com.ua
17. Зубко В.Н./ Все про собак. Зборник / Спільна редакція В.Н.Зубко. - М.: ра, 1992. – 145 с.
18. Беспалова Н.С. Епізоотологія низки гельмінтозів собак за умов міста // Ветеринарія. – 2003. - № 1. – С. 31-32.

19. Новікова Т.В., Машава Е.М., Лабутіна Є.Ю. Ендопаразитози міської популяції собак та котів // Ветеринарія сільськогосподарських тварин. – 2007. - № 4. – С. 22-24.
20. Пашкіна Ю.В. та ін. Епізоотологічний нагляд при заразній патології домашніх м'ясоїдних за умов міста // Мат. Наук.-практ. Конф. Ветеринарна патологія, 2005. - № 4. – С. 89-92.
21. Балім Ю., Ковальов С, Малахов М. Динаміка захворюваності домашніх та диких тварин на сказ у Харківській області в 1970-2004 рр. // Ветеринарна медицина України. – 2006. – № 4. – С. 31-32.
22. Пригодін А.В. Особливості поширення та заходи боротьби з основними паразитарними захворюваннями м'ясоїдних на території м. Донецька // Автреф. Дис. На здоб. Наук. Ступ. Канд. Вет. Наук: спец. 16.00.11 «Паразитологія, гельмінтологія» / А.В. Пригодін. – Харків, 2003. – 16 с
23. Зон Г.А. Лямбліоз тварин (Огляд) / Г.А. Зон, Є.В. Ващик // Ветеринарна медицина України. – 2009. – № 1. – С. 9-13.
24. Рахманов А.І. Проблеми боротьби з мандрівними собаками у містах та стратегія «ОСВ» // Ветеринарний консультант. – 2007. - № 5. – С. 20-22.
25. Бодня К.І. Лямбліоз, проблеми та перспективи діагностики / К.І. Бодня, О.І. Повгородня // Вісник зоології. Паразитологія та сучасність. Мат. Наук.-практ. Конф. УНОП. Ч І. – Київ, 2005. - № 19. – С. 58-60
26. Приходько Ю.О., Луценко Л.І., Собака – носій та джерело гельмінтозної інвазії //Вет. Медицина: Міжвід. Темат. Наук. Зб. – Харьков, 2001. – вип. 79., т. 2. – С. 96-100.
27. Роль собак та зовнішнього середовища в епідеміології токсокарозу в Харківській області / Бодня Є.І., Замазій Т.М., Біла І.Д. та ін. //Вісник зоології. – 2005. – Вип. 19, частина 1. – С. 56-57.

28. Великі ссавці пізнього неогену та раннього антропогену України : монографія / відп. Ред. Л. І. Рековець ; Національна Академія Наук України, Національний науково-природничий музей. — К. : ЕКМО, 2008. — 204 с.
29. Підоплічко І. Г. Загальна характеристика класу ссавців (Mammalia) [Архівовано 6 березня 2022 у Wayback Machine.] / Фауна України. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — Том 1, вип. 1. — С. 7–69 с.
30. Сокур І. Т. Ссавці фауни України та їх господарське значення. — Київ: Держучпедвид., 1960. — 211 с.
31. Гришко, Дмитро Семенович Лекції з ветеринарного акушерства. — Харків : Прапор, 2003. — 397 с. Бібліогр.: с. 380-389; Предмет. Показч.: с. 390-398.
32. Галат М. Сучасні методи діагностики токсоплазмозу котів. / М. Галат // Тваринництво України. — 2015. - № 1-2. — С. 27-30
33. Євстаф'єва, В. Клінічний прояв демодекозу собак / В. Євстаф'єва // Тваринництво України. — 2015. - № 4. — С. 13-16.
34. Міська екосистема // Словник-довідник з екології : навч.-метод. Посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. — Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. — С. 123.
35. Володимиров В.В. Урбоекологія. - М.: МНЕПУ, 1999. - 204 с.
36. Голубець М.А. Місто як екологічна та соціальна проблема // Вісник АН УРСР. - 1989. - № 12. - С. 47-58.
37. Іздебський А.М. Досвід фізіолого-гігієнічного вивчення мікроклімату зелених насаджень // Гігієна та санітарія, 1949. - № 5. - С. 18 21.
38. Клауснітцер Б. Екологія міської фауни. - М.: Світ, 1990. - 246 с.
39. Кучерявий В.А. Природне середовище міста. - Львів: Вища шк., 1984. - 144 с.с
40. Кучерявий В.А. Зелена зона міста. - К.: Наук. Думка, 1981. - 248 с.
41. Кучеряв В.А. Урбоекологічні засади фітоміліорації. Ч.І. Урбоекологія. - М.: НТ «Інформація», 1991. - 357 с.

42. Кучеряв В.П. Урбоекологія: підручник. – Львів: Вид-во «Світ», 2002. – 440 с.
43. Ландсберг Г.Є. Клімат міста. - Л.: Гідрометіздат, 1983.
44. Одум Ю. Екологія. - М.: Світ, 1986. - Т.1. - 328 с.